

ЗМІСТ

Вступне слово.....	3
І. ТОВАРИСТВО “ПРОСВІТА” ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ НОВОЧАСНОГО УКРАЇНСТВА НА ТЛІ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНИХ ПРОЦЕСІВ У ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНІЙ ЄВРОПІ	
<i>Феодосій СТЕБЛИЙ</i> . Предтечі “Просвіти”.....	7
<i>Степан ЗАБРОВАРНИЙ</i> . Зламні моменти у розвитку українського національного руху в Галичині (1868–1918)	21
<i>Федір ПОГРЕБЕННИК</i> . “Просвіта” в контексті суспільно- політичної і культурної ситуації в Галичині та Австро-Угорщині (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.)	28
<i>Володимир ПАШУК</i> . Маніфестація ідейних засад Товариства “Просвіта”	34
<i>Инна ЛЕЩИЛОВСКАЯ</i> . Славянские матрицы в ХІХ веке.....	57
<i>Остан СЕРЕДА</i> . Ідеї “органічного розвою” на сторінках часопису “Русь” (1867)	64
<i>Петро ШКРАБ’ЮК</i> . Просвітницько-економічні структури Радикальної партії в Галичині.....	77
<i>Ігор РАЙКІВСЬКИЙ</i> . Взаємини “Просвіти” з УСДП на початку 20-х рр. ХХ ст.	83
<i>Лев КАЛИНЯК</i> . УНДО і ОУН – боротьба за політичні впливи в “Просвіті”	86
<i>Іван ФЕДИК</i> . Українська “Просвіта” в Другій Речі Посполитій: політичні проблеми розвитку.....	94
<i>Ігор МЕЛЬНИК</i> . З історії створення Народного Руху України та відродження “Просвіти” (1988–1991). Спогад.....	98
<i>Олександр ФЕДОРУК</i> . “Просвіта” і система культурних цінностей у розбудові держави	106
<i>Tatiana IVANTYŠYNOVA</i> . Slovanské kontakty Slovákov v druhej polovici XIX storočia.....	112
<i>Богдан ЛЕВИК</i> . Християнська мораль у сучасному українському суспільстві	117

<i>Мар'ян ЛОЗИНСЬКИЙ</i> . Релігійно-освітнє книговидання в Україні: історія та сучасність	122
II. ОСНОВНІ ДІЛЯНКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПРАЦІ “ПРОСВІТИ”	
<i>Володимир ПАШУК</i> . “Дорогі Родимці!” – Відозва Товариства “Просвіта”	129
<i>Василь ЧУПРИНА, Наталя БІЛА</i> . Культурно-освітня діяльність “Просвіти” та українських політичних партій в селах Галичини (кінець XIX – початок XX ст.)	138
<i>Степан ГЕЛЕЙ, Роман ПАСТУШЕНКО</i> . “Просвіта” і кооперативний рух у Галичині (друга половина XIX – початок XX ст.)	145
<i>Іван ЗУЛЯК</i> . Роль “Просвіти” у поширенні економічних знань у Східній Галичині (кінець XIX – початок XX ст.)	151
<i>Тарас АНДРУСЯК</i> . Роль “Просвіти” у розвитку української правової думки	160
<i>Тарас АНДРУСЯК</i> . Правова проблематика на сторінках календарів “Просвіти” (австрійський період)	165
<i>Андрій ПАШУК</i> . Товариство “Просвіта” – популяризатор правових знань (За матеріалами просвітянських видань)	178
<i>Роман КИРЧІВ</i> . Роль “Просвіти” у розвитку українського народознавства	189
<i>Лев ПОЛЮГА</i> . Львівські видання “Просвіти” і проблема нормативності української літературної мови (1868–1939)	196
<i>Борис БІЛИНСЬКИЙ</i> . “Просвіта” і народне здоров’я	201
<i>Ірина ВОРОНЯК</i> . Образотворче мистецтво в “Просвіті” як засіб формування національної свідомості	207
<i>Марія ЛЮЗНЯК</i> . Науково-популярні видання “Просвіти” як чинник формування національної свідомості та політичної думки українського народу	212
<i>Роман ГОЛИК</i> . Читання для народу: видання “Просвіти”, стереотипи масової культури й ментальність галичан перших десятиліть XX ст.	217
<i>Наталя КУНАНЕЦЬ</i> . Бібліотеки Товариства “Просвіта”: особливості діяльності	245
<i>Ігор ЧОРНОВОЛ</i> . Образ Америки у виданнях “Просвіти”	251
<i>Олександр ЛУЦЬКИЙ</i> . “Просвіта” та українські освітні товариства в Галичині під час Другої світової війни	255

III. ФІЛІЇ І ЧИТАЛЬНІ “ПРОСВІТИ”

<i>Володимир ПАШУК</i> . Філія “Просвіти” у Бортниках	265
<i>Ярослав ОНИЩУК</i> . Філія “Просвіти” в Бродах	272
<i>Зеновій ФЕДУНКІВ</i> . Просвітянський рух на Рогатинщині.....	276
<i>Михайло МАНДРИК</i> . З історії “Просвіти” на Стрийщині	278
<i>Михайло ШАЛАТА</i> . Століття Дрогобицької “Просвіти”	287
<i>Ігор СКОЧИЛЯС</i> . З історії Борщівської “Просвіти”	294
<i>Ганна ГРОМ</i> . Читальня “Просвіти” в Нагуєвичах	298
<i>Марія ЧЕПІЛЬ</i> . Читальня “Просвіти” в Меденичах.....	303
<i>Іван ГУНЬОВСЬКИЙ</i> . Діяльність читальні “Просвіти” у с. Махнівці на Золочівщині	307
<i>Петро АРСЕНИЧ</i> . “Просвіта” на Гуцульщині	310
<i>Петро СІРЕДЖУК</i> . Діяльність “Просвіти” в Космачі	313
<i>Теодозій КОРОЛЬ</i> . Читальні “Просвіти” в Томашівцях.....	317
<i>Іван КРАСОВСЬКИЙ</i> . Діяльність “Просвіти” на Лемківщині	322
<i>Микола КРАЙНИК</i> . З історії читальні “Просвіти” в селі Солукові Долинського району	326
<i>Наталя КОЛЬ</i> . Греко-католицьке парафіяльне духовенство у читальняному русі в Галичині (кінець XIX ст.)	329
<i>Богдан АНДРУСИШИН</i> . Роль низових ланок Товариства “Просвіта” у формуванні духовних основ галицького села (20–30-ті рр. XX ст.)	336

IV. ДІЯЧІ “ПРОСВІТИ”

<i>Володимир ПАШУК</i> . Просвітницькі ідеї о. Степана Качали.....	345
<i>Володимир БУЛАЧЕК</i> . Просвітня діяльність Юліана Романчука.....	381
<i>Феодосій СТЕБЛИЙ</i> . Отець Гнат Рожанський – діяч “Просвіти”	388
<i>Алла СЕРЕДЯК</i> . “Просвіта” і радикальне середовище Галичини....	394
<i>Зенон ГУЗАР</i> . Образи просвітян у творах Івана Франка.....	414
<i>Валентина КУХАР</i> . Михайло Грушевський і галицька “Просвіта” .	418
<i>Ярослав МАЛИК</i> . Просвітницька діяльність Йосипа Застирця.....	423
<i>Василина ЩУРАТ-ГЛУХА</i> . Василь Щурат і “Просвіта”	427
<i>Богдан ЯКИМОВИЧ</i> . Андрій Чайковський і видавничі програми “Просвіти”	431

<i>Тамара ЛИТВИН, Микола ЛИТВИН. Іван Крип'якевич як історик-просвітянин</i>	436
<i>Василь ГОРИНЬ. Михайло Галушинський – громадський діяч і організатор “Просвіти”</i>	445
<i>Олег ПОЛЯНСЬКИЙ, Руслана ПОЛЯНСЬКА. Публікації Омеляна Терлецького у виданнях “Просвіти”</i>	453
<i>Ольга ЦИМБАЛА. Культурно-просвітницька діяльність Миколи Голубця</i>	461
<i>Андрій ПІВЕНЬ. Громадська діяльність Володимира Загайкевича</i> ..	467
<i>Андрій СОВА. Діяльність Дмитра Гриця у Дорожівській філії Товариства “Просвіта” (30-ті рр. ХХ ст.)</i>	473
<i>Олександра СТАСЮК. Михайло Дяченко (Марко Боєслав) – діяч “Просвіти”</i>	480
<i>Юрій ЗАЙЦЕВ. Просвітянка Євгенія Зелінська – політв’язень двох тоталітарних режимів</i>	488

V. ДІЯЛЬНІСТЬ “ПРОСВІТИ” ПОЗА ГАЛИЧИНОЮ ТА В ДІАСПОРІ

<i>Олександр ДОБРЖАНСЬКИЙ. Культурно-освітні товариства і українське національне відродження на Буковині (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.)</i>	507
<i>Василь БОТУШАНСЬКИЙ. З історії виникнення та діяльності українських сільських читалень Буковини (80-ті рр. ХІХ – поч. ХХ ст.)</i>	511
<i>Олександр ЛИСЕНКО. Просвітянський рух на Наддніпрянщині в 1905–1919 роках</i>	516
<i>Мирослав МОРОЗ. Леся Українка і “Просвіта”</i>	522
<i>Ганна ЛЕМЕЩЕНКО. Новознайденої матеріали київських та львівських архівів про діяльність у “Просвіті” братів Костя і Северина Паньківських</i>	526
<i>Євгенія СОХАЦЬКА. Культурно-просвітницька діяльність Івана Огієнка у Кам’янці-Подільському (1918–1920)</i>	531
<i>Микола КРАВЕЦЬ. Газета “Шлях” Вінницького Товариства “Просвіта” (1919)</i>	536
<i>Анатолій МИСЕЧКО. Взаємозв’язки Одеської і Галицької “Просвіт”</i>	540
<i>Віктор КОНДРАШОВ. Микола Аркас – організатор і керівник Миколаївської “Просвіти”</i>	544

<i>Світлана АБРОСИМОВА</i> . Катеринославська “Просвіта” у культурно-громадському житті Наддніпрянщини (За матеріалами епістолярної спадщини академіка Д. Яворницького)	548
<i>Сидір КІРАЛЬ</i> . Роль “Просвіти” в національно-культурному відродженні на Бердянщині.....	552
<i>Іван ПАТЕР</i> . Просвітня діяльність Союзу визволення України серед військовополонених українців у таборах Австро-Угорщини та Німеччини (1914–1918).....	559
<i>Ігор ТАНЧИН</i> . Переслідування “Просвіт” більшовиками в роки визвольних змагань (1917–1920)	572
<i>Микола МУШИНКА</i> . Іван Панькевич – співзасновник “Просвіти” на Закарпатській Україні.....	577
<i>Дмитро ДАНИЛЮК</i> . Роль Товариства “Просвіта” у розвитку історичної науки на Закарпатті	583
<i>Микола ЦАП</i> . Вязи руснакох Бачки и Сріму з Товариством “Просвіта” у Львові.....	589
<i>Ярослава ЗАКРЕВСЬКА</i> . Роль “Просвіти” у збереженні національної самобутності українців Бразилії.....	596
VI. ПИТАННЯ ІСТОРІОГРАФІЇ ТА ДжЕРЕЛОЗНАВСТВА ІСТОРІЇ “ПРОСВІТИ”	
<i>Жанна КОВБА</i> . Історія “Просвіти”: проблеми наукового вивчення й популяризації	605
<i>Анатолій КРУГЛАШОВ</i> . Діяльність просвітницьких товариств Західної України та проблеми національного відродження у творах Михайла Драгоманова	611
<i>Михайло ГНАТЮК</i> . Михайло Возняк – дослідник історії “Просвіти”	615
<i>Роман ЯРОЩАК</i> . Видавничі плани “Просвіти” в оцінці Михайла Возняка.....	620
<i>Галина СВАРНИК</i> . Доля архіву Товариства “Просвіта” у Львові....	623
<i>Марія ТРЕГУБ</i> . Матеріали архіву Товариства “Просвіта” у Львові в фондах відділу рукописів ЛНБ ім. В. Стефаника НАН України.....	628
<i>Марія ВАВРИЧИН</i> . Архів Лемківської комісії Товариства “Просвіта”	631
<i>Іван СВАРНИК</i> . Документи просвітян в архіві Львівського університету.....	636

<i>Олексій СУХИЙ</i> . Сучасна українська історіографія історії “Просвіти”	644
--	-----

ДОДАТКИ

Документи і матеріали

Архієрейське благословення Митрополита Андрея Шептицького Товариству “Просвіта” з нагоди 70-річчя. Львів, 5 липня 1937 р.	663
Відозва до народу Головного виділу “Просвіти” та Президії Ділового ювілейного комітету у зв’язку з 70-річчям Товариства. Львів, 8 грудня 1937 р.	664
Посвячення прапора “Просвіти”. Львів, 22 травня 1938 р.	666
<i>Іван БРИК</i> . Тарас Шевченко й “Просвіта”	669
<i>Михайло МАРУНЧАК</i> . Маркіян Шашкевич і “Просвіта”	672
Ухвала науково-практичної конференції Львівської обласної організації Товариства української мови ім. Тараса Шевченка “Просвіта” – історія та сучасні проблеми”. Львів, 9 лютого 1991 р.	674
Звернення науково-практичної конференції Львівської обласної організації Товариства української мови ім. Тараса Шевченка “Просвіта” – історія та сучасні проблеми” до членів Товариства. Львів, 9 лютого 1991 р.	676
Вітання Президента України Леоніда Кравчука учасникам Міжнародної науково-практичної конференції “Просвіта” – історія та сучасні проблеми”. Київ, серпень 1993 р.	677
<i>Марія БАЗЕЛЮК</i> . “Просвіта”: урочистості тривають	678
<i>Ігор МЕЛЬНИК</i> . Проблеми відродження Товариства “Просвіта” в Україні	679
<i>Марія БАЗЕЛЮК</i> . Досвітні вогні “Просвіти”	683
Ухвала Міжнародної науково-практичної конференції “Просвіта – історія та сучасні проблеми”. Львів, 21 серпня 1993 р.	686
Звернення Міжнародної науково-практичної конференції “Просвіта – історія та сучасні проблеми” до працівників освіти, культури, духовенства та керівників місцевих органів влади. Львів, 21 серпня 1993 р.	688
Звернення Міжнародної науково-практичної конференції “Просвіта – історія та сучасні проблеми” до Президента, Верховної Ради і Кабінету Міністрів України. Львів, 21 серпня 1993 р.	689

<i>Володимир РАДОВСЬКИЙ</i> . “Просвітянський вогонь хай палає в кожному місті, над кожним селом”	690
<i>Ярослав ІСАЄВИЧ</i> , директор Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, академік НАН України. Виступ на відкритті Міжнародної наукової конференції “Товариство “Просвіта” і західноукраїнське національне відродження в контексті культурно-політичного розвитку народів Австро-Угорщини” в Народному домі у Львові 6 грудня 1993 р. з нагоди 125-річного ювілею Товариства	692
<i>Феодосій СТЕБЛИЙ</i> , <i>Володимир ПАШУК</i> . Міжнародна наукова конференція “Товариство “Просвіта” і західноукраїнське відродження в контексті культурно-політичного розвитку народів Австро-Угорщини”	694
Вітання Міжнародній науковій конференції “Товариство “Просвіта” і західноукраїнське відродження в контексті культурно-політичного розвитку народів Австро-Угорщини”	696
а) <i>Микола ЖУЛИНСЬКИЙ</i> , Віце-прем'єр України з питань гуманітарної політики. Київ, 6 грудня 1993 р.	696
б) <i>Роман ЛУБКІВСЬКИЙ</i> , Надзвичайний і Повноважний Посол України в Чеській Республіці. Прага, 4 грудня 1993 р.	697
в) <i>Михайло МАРУНЧАК</i> , Голова Інституту-Заповідника Маркіяна Шашкевича. Вінніпег, 1 грудня 1993 р.	698
<i>Роман ЛУБКІВСЬКИЙ</i> , Голова Львівського обласного об'єднання Всеукраїнського Товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка. Виступ на конференції в Народному домі у Львові 15 березня 1997 р.	699
<i>Ярослав ПІТКО</i> , Голова Львівського обласного об'єднання Всеукраїнського Товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка. Виступ на урочистому вечорі, присвяченому 140-річчю “Просвіти”, у Львівському національному театрі опери та балету ім. Соломії Крушельницької 8 грудня 2008 р.	706
<i>Ярослав ІСАЄВИЧ</i> , директор Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, академік НАН України. Ювілей “Просвіти” і просвітництва. Виступ на відкритті наукової академії “Товариство “Просвіта” в національно-культурному житті України” з нагоди 140-річчя Товариства 27 січня 2009 р.	714

Поезія

<i>Сильвестр ЯРИЧЕВСЬКИЙ</i> 1868–1908. (В сорокові роковини заснування Товариства “Просвіта”).....	719
<i>Богдан Ігор АНТОНИЧ</i> . “Просвіті”.....	720
<i>Микола МАТІЙВ-МЕЛЬНИК</i> . “Просвіта”.....	721

Музичні твори

Просвітянський гімн. Слова <i>Василя ЩУРАТА</i> , музика <i>Я. ЯРОСЛАВЕНКА</i> , 1929 р.	725
“Просвіто”, “Просвіто”, зі сну нас буди! Слова <i>Петра ФРАНКА</i> , музика <i>Я. ЯРОСЛАВЕНКА</i> . 1937 р.	728
“Просвіта” путь нам освітила!.. Слова <i>Юрія ШКРУМЕЛЯКА</i> , музика <i>Я. ЯРОСЛАВЕНКА</i> . 1937 р.	731
Вгору серця, вгору чола!.. Слова <i>Юрія ШКРУМЕЛЯКА</i> , музика <i>Я. ЯРОСЛАВЕНКА</i> . 1937 р.	733
У гору стяг! Слова <i>Богдана Ігоря АНТОНИЧА</i> , музика <i>Нестора НИЖАНКІВСЬКОГО</i> . 1938 р.	735
Сонце “Просвіти”. Слова <i>Анатолія КУРДИДИКА</i> , музика <i>Нестора НИЖАНКІВСЬКОГО</i> . 1938 р.	739
До лав “Просвіти”. Слова <i>Святослава ГОРДИНСЬКОГО</i> , музика <i>Миколи КОЛЕССИ</i> . 1938 р.	741
“Просвіти” армія іде! Слова <i>Анатолія КУРДИДИКА</i> , музика <i>Миколи КОЛЕССИ</i> . 1938 р.	748
Просвітянський марш для духового оркестру. Музика <i>Нестора НИЖАНКІВСЬКОГО</i> . 1938 р.	752

“Просвіта” – оберіг незалежності та соборності України. Відп. редактор Ярослав Ісаєвич, упорядники: Феодосій Стеблій, Володимир Пашук. – Львів, 2010 (Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Збірник наукових праць. Вип. 19 / Інститут українознавства ім. І. Крип’якевича НАН України). – 784 с.

Художньо-технічне редагування
Дмитро Савінов, Надія Пікулик

Редактор
Марта Войтович

Коректор
Світлана Іваник

Комп’ютерний набір
Любов Дейнека

Видано за сприяння Львівського обласного об’єднання Всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка, УМГ “Львівтрансгаз”, Львівської обласної державної адміністрації

Оригінал-макет підготовано сектором наукових та інформативних видань
Інституту українознавства ім. І. Крип’якевича НАН України
79026, Львів, вул. Козельницька, 4. Тел. (032) 270-14-18

Підписано до друку 18.11.2010. Ум. друк. арк. 58,7
Друк офсетний. Формат 70х100/16